

KOMBINACE A INTERAKCE PODMÍNEK VE VÝVOJI DÍTĚTE. KOMPENZOVÁNÍ NEPŘÍZIVÝCH PODMÍNEK, VLIVY ZVENČÍ, AKTIVNOST A SEBEDETERMINACE

Jan ČÁP

Katedra psychologie, Filozofická fakulta UK, Praha

Zkoumání vzájemných kombinací a interakcí podmínek - na rozdíl od izolovaného sledování účinku **každé jednotlivě** - umožňuje hlubší poznání i efektivnější působení, zejména ke kompenzování nepříznivých podmínek či absence příznivých.

Příklady kombinací a interakcí: Biologický handicap v interakci s různými postoji významných druhých k tomu handicapu. - Pygmalionský efekt. - Způsob výchovy v rodině jako kombinace emočního vztahu s výchovným řízením (např. slabé řízení při záporném vztahu má pesimální účinky, při vysoce kladném vztahu působí optimálně.)

Náš extenzivní výzkum (**dotazníky** vyplnilo přes 1300 adolescentů) i drobný rozbor kazuistik **vedl ke** koncepci vývoje ve větvích, které se rozbíhají a sbíhají podle specifických podmínek. Optimálních výsledků v učení i zájmových činnostech se dosahuje **nejen** po větvi optimálních podmínek (jen třetina případů), ale i po větvích **průměrných až pesimálních**, s kompenzujícími podmínkami. Přitom kompenzační větve mohou navíc formovat další příznivější vlastnosti, např. volní, díky překonávání překážky - nepříznivé podmínky. Popsal jsem některé formy kompenzování nepříznivých podmínek.

Důležitý případ interakce **vnějších a vnitřních** podmínek vyjadřujeme principem aktivního vyhledávání a **stimulování** vnějších podmínek: Při značných překážkách a zároveň silné **motivaci** jedinec vyhledává osoby nebo skupiny, které by - podle jeho **předpokladu** - mohly podpořit jeho činnost a dosahování cílů. Tím jedinec stimuluje **prostředí** např. k poskytování kladného emočního vztahu a k pomoci v **zájmových činnostech** či v učení, tím pozměňuje své

prostředí, aktivně je spoluvytváří, zesiluje svou seberealizaci a sebedeterminaci.

Čáp, J.: Psychologie mnohostranného vývoje člověka. Praha, SPN 1990.

Čáp, J.: Psychologie výchovy a vyučování. Praha, Karolinum 1993.